

DOI: 10.18523/2617-8907.2024.7.148-154

УДК 141.72:316.46-055.2:82-312.9

Михайло Собуцький

Доктор філологічних наук,

професор кафедри культурології факультету гуманітарних наук,

Національний університет «Києво-Могилянська академія» (НаУКМА), Київ, Україна

<https://orcid.org/0000-0003-1449-7938>

e-mail: sobutskyi@ukma.edu.ua

Розширення прав і повноважень лідерок у чарівному світі фантастичних істот

Статтю присвячено з'ясуванню наявності феномену жіночого лідерства в сучасному фентезі та перевірці гіпотези про розширення його в діахронному вимірі. Динаміка такого розширення особливо простежується протягом останніх двох десятиліть: окрему увагу приділено продукції 2021–2022 років. Аналізовані фільми, серіали та книги було відібрано за допомогою якісних і частково кількісних методів, що мали забезпечити репрезентативність вибірки. Проаналізовано можливість експериментування з жіночим лідерством у дусі фемінізму третьої (і четвертої) хвилі на тлі фантазійного світу. Наявність у ньому фантастичних істот дає змогу, вийшовши за рамки референції до світу реального, випробувати межі сприйняття нових моделей гендерних ролей, що можуть потім повернутися до реального світу. На прикладі розвитку, що спостерігається між основними серіями «Гаррі Поттера», «Фантастичними звірами і де їх шукати» та серіалом «Венздей», зроблено висновок про все більшу прийнятність і бажаність жіночого лідерства. Це саме простежується на численних інших прикладах (зокрема серіал «Колесо часу»).

Ключові слова: культурні практики, гендерні ролі, фемінізм, фентезі, серіальна продукція, магія, сакральне, бестіарій, архетип, іконографія, іконічні знаки, мотиви, «Гаррі Поттер», «Венздей».

Одним із найвпливовіших чинників зміни гендерних ролей у сучасному суспільстві, безумовно, є війна. Впливу повномасштабного вторгнення на сімейне життя наших співвітчизниць і співвітчизників присвячено спеціальні дослідження (Gradus 2023). Трансформації соціальних і культурних практик внаслідок війни є неминучими, вони діють поза свідомою волею окремих людей. Статистика, отримана в результаті дослідження «Зміни в ролях: як війна вплинула на сімейне життя українських жінок» (Gradus 2023), дивує радше там, де зміни виявляються відносно незначними порівняно з інтуїтивно очікуваним драматичним перебігом подій. Радикальність змін або ж, навпаки, помірний

їх характер залежать від того, наскільки підготованим до них є суспільство.

Війна, зрештою, не єдиний чинник зсувів у розподілі гендерних ролей. Друга, третя й четверта хвилі фемінізму, що їх ми не могли б не врахувати у своєму огляді серіальної продукції, найближчої до нас у часі, виникли незалежно від подій, які підхопили нас і втягнули в себе. Книжкова і кінопродукція, відібрана як пропонуваній об'єкт розгляду, створена не в Україні й не спеціально для нашого споживача/читача/глядача, її поширення на українську аудиторію є тільки свідченням потреби соціуму в образній репрезентації нагальних рольових перестановок.

Постановка проблеми. Отже, маючи вже деякий доробок у царині аналізу серіальної продукції, передусім жанру фентезі (не обтяжуватимемо читача посиланнями на власні праці, обмежимося лиш останньою (Собуцький 2022)), модифікуємо для себе завдання таким чином: у пропонованій розвідці нас цікавитиме не просто розподіл гендерних ролей (у чому маємо попередників, див. нижче). Йтиметься про *жіноче лідерство*, концепція якого не чужа фемінізмові третьої хвилі. Маємо намір, припускаючи його присутність у креативній продукції останнього часу, перевірити гіпотезу про поступове зростання цього лідерства. Жіночі персонажі не вдовольняються рівною з чоловіками активністю, а цілком здатні вести за собою.

Мета, яку ставимо перед собою, полягає в перевірці та/або спростуванні припущення про зростання прав і повноважень жінок-лідерок у зазначеному фантазійному жанрі. Під правами розуміємо те, що лідерки можуть самі собі дозволити, під повноваженнями – те, що їм делеговано (чітко розрізнення навряд чи можливе, але два слова замість одного здаються не зайвими). Таке дослідницьке завдання зумовило й добір матеріалу та методів його обробки, так само як відправну точку аналізу, що її знаходимо в праці однієї з наших попередниць.

Стан розробки проблеми ілюструє передовсім стаття Елізабет Турелло «Сучасне фентезі: прогресивна роль активної жінки» (Turello 2021). Звичайно, є й більш ранні дослідження, наприклад «Гендер, фентезі та авторитет традиції» Браяна Аттебері (Attebery 1996), але нас цікавила остання в часі робота, позаяк у фокус нашої уваги потрапили серіали, випущені 2022 року, тобто одразу після розвідки Елізабет Турелло. Не зовсім зручним є те, що авторка зосереджується на книжкових версіях таких саг, як «Володар пернів» Дж. Р. Р. Толкіна (1954–1955) та «Гаррі Поттер» Джоан Роулінг. Проте книжкові матеріали ми теж беремо до уваги там, де в цьому є потреба.

Елізабет Турелло чітко прив'язує твори Толкіна й Роулінг до другої та, відповідно, третьої хвиль фемінізму, екземпліфікує ці хвилі текстами. (Четверту хвилю, проголошену 2012 року, ілюструє диалогія Лі Бардуго «Шістка воронів» 2015 року.) Толкінівські книги створено на спаді тих прогресивних змін ролей, що були спричинені Другою світовою. Прикро казати, але так воно було, що і засвідчує дослідниця: чоловіки, що поверталися з війни, повернули собі й ролі в суспільстві, тимчасово передані жінкам. Відповідно, тогочасне фентезі не особливо

приділяє увагу активності жіночих персонажів, хоча певна їхня роль у просуванні розвитку сюжету все ж таки відзначається. Прив'язка «Гаррі Поттера» до третьої хвилі фемінізму (а книг Лі Бардуго – до четвертої) здається нам доволі штучною, що намагатимемось показати далі в детальному розборі тем, мотивів та епізодів. Принаймні стаття Елізабет Турелло слугувала нам доречною відправною точкою, – як для неї самої такою була канонічна стаття Лори Малві 1975 року «Візуальна насолода і нарративний кінематограф» (*Visual Pleasure and Narrative Cinema*). Проблематики жіночого лідерства у статті Е. Турелло немає, розгляд її припадає на нашу долю.

Методи й матеріал дослідження взаємопов'язані, тому розглянемо їх разом. Матеріал (*джерельну базу*) визначали за допомогою *кількісних та якісних методів*, запозичених із соціології (Паніотто, Харченко 2017, 97). Оскільки об'єктами для нас мали бути ті твори жанру фентезі – серіальні, фільмічні, книжкові, – де так чи так присутні (1) можливість жіночого лідерства (а не просто активної ролі в сюжеті) і (2) фантастичні істоти, які, на додаток до власної умовності, нерепрезентативності світу фентезі до світу реального, своєю появою сигналізують не обов'язковість проєктування в реальність і, відповідно, більшу свободу експериментування з потенційними моделями розвитку гендерних ролей у соціумі та його культурі. Твори мали бути відібрані достатньо репрезентативні. Щоб визначити їх, недостатньо опори на власні вподобання дослідника, як і на просте комунікування з безпосереднім оточенням з його порадами на кшталт «це цікаво й популярно». Звісно, деяка інтуїтивність присутня на першому етапі, коли поради окремих людей використовуються, згідно з якісними методами, для окреслення можливого спектра того, що буде запропоновано як «цікаве». Далі ми мали пересвідчитися на фокус-групі, чи й інші представники тієї самої генерації підтримають той самий вибір об'єктів, і в якій кількісній пропорції.

Стосовно генерації. Нас цікавило сприйняття творів жанру фентезі представниками покоління так званих «зумерів» і «міленіалів» (відповідно з 2000 року народження та між 1985 і 1999, межі дещо умовні). Особливо міленіали («ігреки») достатньо соціально активні і вже на свої 25–39 років часто успішні, іноді впливові. До того ж лідерство та індивідуальна самореалізація входять у цінності їхньої генерації. Відповіді батьків про те, що дивляться та читають їхні діти, не могли цікавити нас, бо не є щирим

проявом смаку, а лише критичною оцінкою його. Фокус-групами для перевірки поширеності тих чи тих серіалів і серій фільмів (не те саме, останнє стосується «Гаррі Поттера») були передовсім студентські групи БП1, МП1 і МП2. Бакалаврські групи більші, і якщо два роки поспіль серед трьох десятків майбутніх культурологів у відповідь на запитання «Хто не знає всіх серій “Гаррі Поттера”?» піднімається по три руки, а на аналогічне запитання щодо «Гри престолів» – рук двічі по три, решта вочевидь знає. Залучення міленіалів, яких серед студентства мало, відбувалося через соцмережі, з дуже подібним результатом (кількість тих, хто знає також три серії «Фантастичних звірів», на жаль, значно менша, ніж для основних поттерівських серій). Відкритим залишається питання, наскільки репрезентативною є могиланська спільнота для генерацій зумерів і міленіалів загалом.

Як метод також використовували мотивний аналіз – на етапі інтерпретування відібраних текстів, невербальних і вербальних. Про цей підхід нам уже доводилося писати (Собуцький 2020). Мотиви стають знаковими тоді, коли перетинаються й повторюються в межах творів одного автора (тоді це його ідіолект) або – краще – у різнопланових творах різних креаторів візуальної та словесної продукції, утворюючи сітку значень і відсилок. Вони упізнаються як маркери належності цій культурі, тим самим роблячи переконливішою репрезентативність вибірки.

До відібраного матеріалу увійшли передовсім фільми і серіали 2022 року, тобто після появи зазначеної статті Елізабет Турелло:

- «Дім дракона» (приквел до «Гри престолів», 1 сезон, другий на момент написання вийти не встиг);
- «Володар перснів: Персні влади» (теж очевидний приквел);
- «Фантастичні звірі» (приквел до основних серій «Гаррі Поттера», 2022 роком датована третя серія «Таємниці Дамблдора», ми використали ще й першу);
- «Венздей» Тіма Бартона у співдружності з ще двома режисерами (1 сезон, очікується другий).

Трохи раніше з'явилися:

- «Колесо часу» (2021 р., 1 сезон);
- «Американські боги» (3 сезони, останній 2017 р., проєкт завершено);
- «Холістична детективна агенція Дірка Джентлі» (2016–2017, проєкт завершено).

Для двох останніх серіалів неважко віднайти книжкові першоджерела. Ми не послуговувалися ними, але багато в чому використали алфавітний

бестіарій Джоан Роулінг «Фантастичні звірі і де їх шукати» (*Fantastic Beasts and Where to Find Them*) – маємо благодійний примірник першого видання 2001 р. (кошти від реалізації накладу спрямовано через фундацію Comic Relief на підтримку дітей у зонах конфліктів).

Ми взяли на себе сміливість для порівняння залучити дві мало кому відомі португальські книги більш раннього часу, які добре відображають змішування у вторинній творчості молодих авторок (не фанфікшн, просто спонтанний креатив) толкіністського та поттерівського чарівних світів фантастичних істот. Це такі твори:

- «Теодора і таємний напій» (*Teodora e a Pocao Secreta*) Луїзи Фортес да Кунья (Fortes da Cunha 2002) – сама будова назви відсилає до шаблону «Гаррі Поттер і таємна кімната»;
- «Господиня ночі і туманів» (*A Senhora da Noite e das Brumas*) Інес Ботельо (Botelho 2004).

Виклад основного матеріалу. Розпочнемо з того, що розуміють під фантастичними істотами. Згідно з класифікацією Джоан Роулінг, вкладеною в уста Ньюта Скамандера, героя також і кіноверсії «Фантастичні звірі і де їх шукати», їх поділяють на звірів (*beasts*) та істот (*beings*). *Beasts* ближче до тварин, а *beings* до людей – за здатністю до мови, мислення, людської поведінки. Скажімо, кентаври, а також *merpeople* (приблизно «русалки») належать до *beings*, а тролі до *beasts*, бо здатні лише завчити кілька простих фраз. Особливо упосліджені в книжці Ньюта Скамандера феї (*fairies*), про що трохи згодом. І зовсім нема в ній ельфів, причину чого теж побачимо.

Крім власне фантастичних істот, у світі фентезі є люди, наділені надлюдськими (маги) або нелюдськими (перевертні) здібностями. Почнемо з них.

Найвиразніші вияви жіночого лідерства знаходимо в «*Колесі часу*». Жінки-воїтельки тут належать до кількох «орденів» різного кольору, над ними є верховна правителька. Чоловіки-воїки постають у ролі помічників-охоронців (захисників), жінка вступає з таким своїм супутником у містичний зв'язок, що унеможливило звичайні «стосунки». Заборону, звісно, іноді порушують, але тоді руйнується містичний зв'язок.

Жінки з ордену «Айз Седай» і головна героїня на ймення Морейн Домодред шукають так званого «переродженого дракона» – хлопця, в якого дракон вселився. (Без драконів нечасто обійдеться фентезі, каталог «Фантастичних звірів» містить 11 їхніх різновидів, найвиразніший

з яких одинадцятий – Український Залізопуп (*Ukrainian Ironbelly*). Коли дракона знаходять, той, хто ним є, хоча й сам того не знав, ким є, добровільно покидає спільноту.

Тут, як і ще не раз далі протягом нашої розвідки, маємо архетип «злого мага» (12 архетипів особистості за Пірсон і Марк), без якого теж непросто вибудувувати фентезі. У чарівному світі Джоан Роулінг це Волдеморт, Снейп, Гріндевальд, у світі «Венздей» – перший пілігрим. У португальської авторки Інеш Ботельо його звали Моргрифф. У «Колесі часу» злого мага названо просто «Темний».

Жіночу іпостась такого архетипу втілювала «Червона Жінка» «Гри престолів», приквелом до якої є серіал «Дім дракона». На драконі верхи їздить в юності головна героїня (Рейніра), від неї «тхне драконом». Візуально в перших серіях Рейніра неймовірно схожа на Дейнеріс з «Гри престолів»: іконографічно вона та сама «мати драконів», тісно пов'язана з цими істотами. Годі й казати, що лідерками у війні й політиці є і Дейнеріс, і Рейніра. Дейнеріс під кінець гине від руки Джона Сноу, надто зарвавшись у використанні вогню з пащі дракона; доля Рейніри в сезоні 2022 ще не вирішена. В останніх серіях вона, мірою свого розвитку і політичного зростання, все більше стає схожою на Серсеї. Зміна кастингу? Нагадує «Гру престолів», знов навіть іконографічно (Panofsky 1972), композиція заключного кадру, спиною до глядача, обличчям до світлого прямокутника каміна. Впізнаваність нормальна для приквелу, який не існує без відсилок до основних серій, тому про знаковість мотивів тут говорити ще рано.

Зате можливо говорити про неї у зв'язку з серіалом «Венздей». Тім Бартон є майстром пародії, тому деякі кадри впізнаються в гумористичному ключі, але не тільки. З фантастичних істот знаходимо тут вовкулаку – співмешканку Венздей (ім'я головної героїні). Вона не дуже прагне перетворюватися на вовка, проте мусить це зробити під кінець, коли вже треба рятувати друзів і битися з «монстром». Щодо самої Венздей Адамс (так, це своєрідний сиквел до «Сімейки Адамсів» початку 1990-х, і вона їхня донька; батьки навіть двічі з'являються в серіалі, і мають такий самий вигляд, як 30 років тому). Вона має чимало дивних рис і здібностей. Наприклад, вміє запускати вогонь, як Керрі у Стівена Кінга, пародія на якого («Це навіть не бичача кров, це просто фарба») вписана в сцену балу, яка, своєю чергою, пародіює як Квентіна Тарантіно (танець), так і, передовсім, 4-ту серію «Гаррі Поттера» («Келих

вогню»). На сцену святкового балу звернула увагу у своїй статті Елізабет Турелло. Її цікавила феміністична інтерпретація в душі третьої хвили; проте, хоча третьохвильовий фемінізм вітає посідання ключових позицій, Герміона Грейнджер для дослідниці не є лідеркою, вона просто відіграє активну роль у просуванні дії сюжету. Ми ж звертаємо увагу на те, що Герміона саме до цього епізоду, тобто в перших трьох серіях, є лідеркою для Гаррі і Рона, спрямовує і дисциплінує їх, фактично є їхнім суперого. Протягом 4-ї серії вона втрачає цю роль Над-«я» і стає простим емпіричним «я». «Герміоно, а ти ж дівчина». – «Слушне зауваження». Вона набуває жіночності, і в результаті, коли на сходах вона постає в білій бальній сукні, ніхто не впізнає її, навіть двоє найкращих друзів.

Тепер звернімося до відповідного епізоду з «Венздей». Сукня в нашої героїні чорна; це її власний вибір, мала бути біла, як у всіх. Спускаючись сходами, вона випереджає реакцію двох хлопців словами: «Зараз ви скажете – невпізнанна, незрівнянна... об'єктивація жінки по повній». Вони викручуються: «Ні, ти просто класна». Щодо об'єктивації, можливо, маємо тут відгомін четвертої хвили, до того ж Венздей недоторкана, це ілюструє її танець. На якісь почуття, наприклад обійми з подругою-перевертнем, вона стає спроможною лише насамкінець (Герміона розвивалася більш поступово від серії до серії).

Розширення прав і повноважень жінок-лідерок бачимо тут на рівні, так би мовити, інституційному. Школою для «вигнанців» Невермором (асоціація з Едгаром По цілком правильна, його шанують тут щорічним святом) керує пані директорка. Гогвортсом керував Дамблдор. Директорка, як і він у 6-й серії «Гаррі Поттера», гине заради своїх учнів. Із пари, заданої 3-ю серією «Фантастичних звірів», у «Венздей» вийшло так, що Мінерва заступила місце Дамблдора.

Архетип злого мага тут репрезентує один із перших пілігримів XVII ст., чию статую підпалила Венздей. Він (у чому впізнаємо Волдеморта) має відродитися з сімох частин, тільки тут це не «горокракси», один із яких був у самому Гаррі Поттері, а органи тіл жертв, що їх вбиває монстр, аби зібрати комплект.

Коли відродженого пілігрима вбито, він розсіпається в попіл. Такою ж була доля Волдеморта у 2-й частині 7-ї серії Поттеріани. Те саме сталося і з Моргриффом в Інеш Ботельо (2004 року, тоді як «Смертельні реліквії» Джоан Роулінг видала 2007-го). Мабуть, злим магам так судилося у фентезі, мотив явно знаковий, нарівні з паличками, що найчастіше супроводжують його.

Якщо в «Американських богах» Вотан/Одін/«Середа»/Венздей (у цьому разі збіг імені, найімовірніше, випадковий), пробитий спеціальним списом, не розсипається – він не маг, а бог. Його вбиває «Мертва дружина», яка є безумовною лідеркою серед своїх недолугих супутників. А оживляє його, принісши себе в жертву на дереві, її чоловік, Одінів син.

Жіноче лідерство простежуємо і в «Холістичній детективній агенції Дірка Джентлі», де темношкіра поліційна агентка явно «крутіша» за головного героя, як то каже його сестра. Так само Тіна у 1-му та 3-му фільмах «Фантастичні звірі...» вища за статусом за свого потенційного партнера Ньюта Скамандера, хоч би що казала в передмові до книжки Джоан Роулінг від його імені (можливо, між часом написання книжки (2001) та часом зйомок фільмів (2015–2022) змінилася концепція).

Досі в нашому викладі протагоністами були люди, хоча й не зовсім звичайні. Тепер звернемося до текстів, у яких домінують *ельфи*.

Можемо зустріти два різновиди ельфів: толкіністський та поттерівський. Останні – малорослі, зелені, висловухі – постають у ролі слуг. Перші ж претендують на головні ролі, скажімо, у «Володарі перснів: Перснях влади». Тут вони, безумовно, панують. Люди радше відіграють маргінальну роль (те саме побачимо в одній з португальських авторок). Серед ельфів «Перснів влади» теж знайдемо предводительку воїнів у пошуку орків, яких уже 500 років як не видно. Вона звітує верховному королю, але як лідерка цілком самостійна. Порівняно з тими скромними жіночими ролями, що зуміла знайти Елізабет Турелло у «Володарі перснів» 1954–1955 років, розширення прав і повноважень спостерігається доволі значне.

Звернімося тепер до книжкового матеріалу. У «Теодорі і таємному напої» бачимо магичний світ, багато в чому схожий на антураж «Гаррі Поттера». Героїня так само живе в деспотичній чужій родині – на горищі, не під східцями, але чулан відіграє свою роль, у ньому магичні помічники Теодори лякають погано вихованих близнюків із хазяйської сім'ї. Помічниками є гном і ельф. Останній явно схожий на Добі і Крічера з «Гаррі Поттера». Невеликий, трохи незграбний, португальська назва такого ельфа *дуенде*. Відмінність цього світу від того, що нам пропонують тексти Джоан Роулінг, в одному: Теодора є феєю, принаймні в паралельному до повсякдення чарівному вимірі. Там її роль безумовно центральна у квесті лабіринтами паралельного світу, де феї (*as fadas*) змагаються

в приготуванні магичних сумішей. Переможниця Теодора використала також компонент *anti-fada*, щоб знешкодити злу фею (архетип мага тут теж у жіночій іпостасі).

У «Господині ночі й туманів» головна героїня, яку звати Галадуїн (*Galaduinne*), є ельфом толкіністського зразка (*uma elfo*, слово не має жіночого роду, його позначає артикль) і водночас феєю (*uma fada*). Феї мають крила, які можна вдягати і знімати (так робить і Теодора). За версією авторки, ельфи живуть 2500 років і знають задалегідь, коли помруть. Ельф толкіністського зразка має довгі вуха, що стирчать вгору, загострені, як видно на обкладинці книжки.

У головній героїні дві дочки, чоловік рано гине в полоні у Моргриффа, вона ховається в країні Ночі й Туманів, куди злі сили не мають доступу, стає правителькою там. Потім, перемігши Моргриффа (з допомогою старшої майже богині, що вселяється в її тіло для виконання пророцтва), одну з дочок робить королевою рідного краю, сама ж лишається правити нічю й туманами.

Жіноче лідерство знов очевидне.

Щодо ельфів. Тут вони є також і того зразка (поттерівського), що має назву «дуенде», як слуги. Як бачимо, чарівні світи фантастичних істот давно змішуються і конвергують.

Про фей треба сказати ще окремо. Джоан Роулінг у книжці, написаній від імені Ньюта Скамандера, відвела їм вельми скромне місце, зарахувавши їх до *beasts*, а не *beings*. Вони людиноподібні, кілька дюймів заввишки. Мають прозорі або різнобарвні крильця, не розмовляють, а лише дзижчать. На них полюють хижакі. Магли, як сказано в примітці цього бестіарію (Rowling 2001, 30), сильно перебільшили у своїх казках здібності фей.

Перейдемо до *висновків*. Свого часу видавці просили Джоан Роулінг підписувати перші книжки «Гаррі Поттера» лише ініціалами, оскільки вважали цільовою аудиторією фентезі хлопців-підлітків (Turello 2021). Як можна бачити, вони помилялися. Як показують численні наведені приклади, жіноче лідерство у фентезі присутнє і розширюється. Це дає підґрунтя, повертаючись до висловлених на початку міркувань, замислитися над тим, наскільки в нинішніх умовах стрімкої трансформації культурних практик поширювані в Україні серіали, фільми й книжки цього жанру готують аудиторію обох гендерів до зміни ролей у соціумі. Функції фентезі, на нашу думку, дещо схожі на функції гумору (не дивно, що деякі з аналізованих серіалів є відверто гумористичними). Короткий перелік

таких функцій міститиме, крім розрядки витісненого (в цьому разі передовсім агресії), рекреаційну, терапевтичну, захисну. Остання чи не найсильніша, оскільки фентезі дублює емпіричний світ, підважує його обмеження новими

можливостями, які за сприятливих обставин будуть здатні проникати в дійсність. Повторюваність і впізнаваність мотивів сприяє цьому, створюючи щось на кшталт нової традиційності, роблячи незвичайне звичним і комфортним.

Список використаної літератури

12 архетипів особистості за Пірсон і Марк. <https://docs.google.com/presentation/d/1EX-2hX4Qct5FRRqHQSUGgHfXPmyYKYpKKgyJjXiEb78/edit?fbclid=IwAR3WEKIXT0T-Pcc2HlbEPchJLKtDeI91HcnynmOiuSrVM>.

Паніотто, Володимир, Наталія Харченко. 2017. *Методи опитування*. Київ: ВД «Києво-Могилянська академія».

Собуцький, Михайло. 2020. «Знакові мотиви в сучасному серіалі». *Наукові записки НаУКМА. Історія і теорія культури* 3: 72–7. <https://doi.org/10.18523/2617-8907.2020.3.72-77>.

———. 2022. «Серіал до серіалу: етика й мовчазна сентиментальність у першому оповіданні Джорджа Мартіна в жанрі фентезі». *Наукові записки НаУКМА. Історія і теорія культури* 5: 16–20. <https://doi.org/10.18523/2617-8907.2022.5.16-20>.

Attebery, Brian. 1996. “Gender, Fantasy and the Authority of Tradition.” *Journal of the Fantastic in the Arts* 7, no. 1 (25): 51–60.

Botelho, Ines. 2004. *A Senhora da Noite e das Brumas*. Gailivro.

Fortes da Cunha, Luisa. 2002. *Teodora e a Pocaço Secreto*. Lisboa: Presença.

Gradus. 2023. *Зміни в ролях: як війна вплинула на сімейне життя українських жінок. Спеціальне дослідження для Університету Східної Англії*. Жовтень 2023. <https://gradus.app/uk/open-reports/changes-roles-how-war-has-affected-family-life-ukrainian-women/>

Panofsky, Erwin. 1972. *Studies in Iconology*. Icon Editions.

Rowling, J. K. 2001. *Fantastic Beasts and Where to Find Them*. London: Bloomsbury.

Turello, Elisabeth. 2021. “Modern-Day Fantasy: The Progressive Role of the Active Female.” *The Macksey Journal* 2, Article 154.

References

12 archetypiv osobystosti za Pirson i Mark [12 personality archetypes by Pearson and Mark]. <https://docs.google.com/presentation/d/1EX-2hX4Qct5FRRqHQSUGgHfXPmyYKYpKKgyJjXiEb78/edit?fbclid=IwAR3WEKIXT0T-Pcc2HlbEPchJLKtDeI91HcnynmOiuSrVM> [in Ukrainian].

Attebery, Brian. 1996. “Gender, Fantasy and the Authority of Tradition.” *Journal of the Fantastic in the Arts* 7, no. 1 (25): 51–60.

Botelho, Ines. 2004. *A Senhora da Noite e das Brumas*. Gailivro.

Fortes da Cunha, Luisa. 2002. *Teodora e a Pocaço Secreto*. Lisboa: Presença.

Gradus. 2023. *Shift in roles: how the war has affected the family life of Ukrainian women. Special survey for the University of East Anglia*. October 2023. <https://gradus.app/en/open-reports/changes-roles-how-war-has-affected-family-life-ukrainian-women/>

Paniotto, Volodymyr, and Nataliia Kharchenko. 2017. *Metody opytuvannia*. Kyiv: Publishing House “Kyiv-Mohyla Academy” [in Ukrainian].

Panofsky, Erwin. 1972. *Studies in Iconology*. Icon Editions.

Rowling, J. K. 2001. *Fantastic Beasts and Where to Find Them*. London: Bloomsbury.

Sobutsky, Mykhailo. 2020. “Significant Motifs in a Contemporary Television Series.” *NaUKMA Research Papers. History and Theory of Culture* 3: 72–7. <https://doi.org/10.18523/2617-8907.2020.3.72-77> [in Ukrainian].

———. 2022. “A Series before the TV Series: George Martin’s First Fantasy Story.” *NaUKMA Research Papers. History and Theory of Culture* 5: 16–20. <https://doi.org/10.18523/2617-8907.2022.5.16-20> [in Ukrainian].

Turello, Elisabeth. 2021. “Modern-Day Fantasy: The Progressive Role of the Active Female.” *The Macksey Journal* 2, Article 154.

Mykhailo Sobutskyi

Dr. habil. (Philology),

Professor at the Department of Cultural Studies, Faculty of Humanities,
National University of Kyiv-Mohyla Academy (NaUKMA), Kyiv, Ukraine

<https://orcid.org/0000-0003-1449-7938>

e-mail: sobutskyi@ukma.edu.ua

Expansion of the Female Leaders’ Rights and Prerogatives in Magic Worlds of Fantastic Beasts and Beings

Abstract

The article is devoted to detecting and tracing the phenomenon of female leadership through the latest evolution of such a mass culture genre as fantasy. We are interested in explicating the means of the obvious and necessary growth and expansion of rights and prerogatives given to female leaders in the fantasy films, serials and books during the last decades, as well as their impact on the life of our society and its cultural practices.

An especial attention was paid to the serial products of the years 2021 and 2022. This study had to take into account the article by Elizabeth Turello, published in 2021. Regardless of the fact that our predecessor does not mention women as leaders but rather simply stresses their active role in the development of the plot, we believed ourselves obliged to concentrate first of all on the visual material which appeared after the date of publication of the above mentioned article.

Texts (in a broad sense of the term, verbal and visual) taken into account range from prequels of the “Game of Thrones” and “Lord of the Rings” to such a vivid parody as “Wednesday” (one should also mention “Harry Potter” as well as the “Fantastic Beasts and Where to Find Them”). This material was selected with the use of qualitative and quantitative approaches in order to match criteria of representative value. We also included in our analysis two books of Portuguese provenance written somewhat earlier, 2002 and 2004, which allow us to illustrate the depth of contamination and intermingling of the motifs as recognizable signs proper to the magic worlds of fantasy.

The possibility of a positive impact of an increasing role of female leadership in the creative fantasy world on gender role patterns in the real life is taken into account in the article as well.

Keywords: cultural practices, gender roles, feminism, fantasy, serial products, magic, sacral, bestiary, archetype, iconography, icons, motifs, “Harry Potter”, “Wednesday”.

*Manuscript received February 20, 2024
Матеріал надійшов 20 лютого 2024 р.*

© Михайло Собуцький (Mykhailo Sobutskyi), 2024

sobutskyi@ukma.edu.ua

<https://orcid.org/0000-0003-1449-7938>

Сфера наукових зацікавлень: психоаналіз, семіотика серіалів, знакові системи.

Main research fields: psychoanalysis, semiotics of TV series, sign systems.

Creative Commons Attribution 4.0 International License (CC BY 4.0)